

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ДИСКУРС САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ В ПОЕЗІЇ ЛІНИ КОСТЕНКО ТА
ВІСЛАВИ ШИМБОРСЬКОЇ

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала студентка 411 групи

Спеціальності 014.01 Середня освіта
(українська мова та література)
Освітньо–професійної програми
«Середня освіта
(Українська мова та література)»
Самойленко Анастасія Валентинівна

Керівник: кандидат філологічних наук,
доцент Демченко А. В.

Рецензент: доктор філологічних наук,
професор Олексенко В. П.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Дискурс української та польської поезії другої половини ХХ–початку ХХІ століття: Ліна Костенко та Віслава Шимборська.....	7
1.1. Поезія Ліни Костенко в літературно–мистецькій рецепції...	7
1.2. Поетична самототожність Віслави Шимборської.....	13
РОЗДІЛ 2. Код національної самоідентифікації у ліриці Ліни Костенко та Віслави Шимборської.....	20
2.1. Інтимна лірика	20
2.2. Філософська лірика.....	30
2.3. Пейзажна лірика.....	35
2.4. Громадянська лірика	42
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53
ДОДАТОК А	58

ВСТУП

Актуальність теми. Взаємозв'язок української та польської літератури досліджувався та поглиблювався доволі активно, в багатьох напрямках і аспектах, а особливо останнім часом. Цьому сприяє територіальне сусідство, спільна історія, коли українські землі входили до складу Польщі, а також постійна господарська та культурна співпраця.

Гуманітарні дослідження охоплюють різні історико–літературні періоди, творчі досягнення діячів культури, зокрема письменників, що стало базою для міжнаціональних літературних зв'язків.

У наш час сприйняття деяких поетів є неоднозначним та проблематичним. Поезія як своєрідне національно–мовне явище представляє багатогранну рецепцію буття, що зумовлює глибоке пізнання дійсності, формуючи цілісний образ світу. Зміни, які відбулися в ХХ столітті в суспільному житті та в літературі, дали поштовх для появи нових оригінальних поетів в Україні (Ліна Костенко, Іван Драч, Дмитро Павличко, Оксана Забужко) та Польщі (Віслава Шимборська, Чеслав Мілош, Збігнев Герберт).

Дослідженням українсько–польського діалогу займалися Г. Верес, Г. Літвінов, Р. Радишевський. Варто згадати відомі наукові роботи початку ХХІ століття Ольги Ярунчик «Польсько–український міжкультурний діалог (на сторінках “*Biuletynu polsko–ukrainskiego*” 1932–1938 рр.)» (2009 р.), Оксани Веретюк «Українське літературне життя у міжвоєнній Польщі» (2001 р.) тощо.

В українському літературознавстві до вивчення національного самовираження у поезії Ліни Костенко зверталися Н. Криловець, Г. Гордасевич, Т. Волкова, А. Макаров, В. Моренець, Я. Поліщук. Можна виділити роботи С. Барабаш «Творчість Ліни Костенко в ідейно–художньому контексті літературної доби» (2004), І. Заремська

«Лінгвокультурна парадигма творчості Ліни Костенко» (2017), С. Дячок «Інтертекст у поезії Ліни Костенко» (2019).

Лірика Віслави Шимборської стала предметом дослідження для С. Бараньчака, Й. Квятковського, Т. Вуйціка, Д. Реки, О. Сачок. Творча спадщина вивчалась в українському літературознавстві у працях Ю. Булаховської «Спадкоємність і новаторство сучасної польської поезії» (1979), О. Нахлік «Філософсько–поетичний дискурс Віслави Шимборської» (1997), А. Савенця «Поезія у перекладі: «українська» Шимборська» (2006).

Таким чином, актуальність теми дослідження зумовлено загальною тенденцією комплексного вивчення самоідентифікації української поетеси Ліни Костенко в порівнянні з польською поетесою Віславою Шимборською.

Мета і завдання дослідження – розкрити специфіку національної самоідентифікації у ліриці Ліни Костенко та Віслави Шимборської.

Загальній меті підпорядковане розв’язання таких **завдань**:

- дати загальний огляд розвитку української та польської поезії II половини ХХ – початку ХХІ ст., зосередивши увагу на розкритті типологічної спорідненості в реалізації національної самоідентифікації в поезії Ліни Костенко і Віслави Шимборської;
- порівняти специфіку відтворення інтимного світу ліричної героїні у ліриці поеток;
- дослідити глибину філософської лірики у віршах української та польської авторок;
- визначити критерії культурної ідентифікації у пейзажній ліриці мисткинь;
- проаналізувати та співставити особливості репрезентації національної самототожності у громадянській ліриці поетес.

Об'єкт дослідження – лірика Ліни Костенко та Віслави Шимборської.

Предмет дослідження – художня реалізація національної самоідентифікації у ліриці мисткинь.

Методи дослідження. Аналіз особливостей лірики на прикладі української та польської поезії ХХ – початку ХХІ століття потребувало використання порівняльно–типологічного, структурно–системного, психоаналітичного, культурно–історичного та компаративного методів.

Практична цінність одержаних результатів полягає в тому, що фактичний матеріал може бути використаний для підготовки до практичних занять з історії української літератури, літературної компаративістики у ЗВО, для написання рефератів та курсових робіт студентами, у загальноосвітній школі на уроках української літератури.

Апробація роботи. Матеріали випускної роботи апробувалися у доповідях на наукових конференціях: «Урбаноніми в поезії Віслави Шимборської» на II Всеукраїнській студентській науково–практичній конференції «Пріоритетні напрями філологічних досліджень» (Херсон, 24–25 жовтня 2019 року), «Міфологема води у ліриці Віслави Шимборської та Ліни Костенко» на Всеукраїнській студентській науково–практичній інтернет–конференції «Неоміфологізм в українській та зарубіжній літературах» (Херсон, 29–31 жовтня 2019 року), «Інтимна лірика Віслави Шимборської та Ліни Костенко» на Міжнародній науковій конференції «Пріоритети наукових досліджень: теоретична і практична цінність» (Польща, Новий Сонч, 26–29 листопада 2019 року), «Роль митця в художній опції Л. Костенко та В. Шимборської» на Всеукраїнській інтернет–конференції «Українська література в просторі культури і цивілізації» (Запоріжжя, 22–24 лютого 2020 року), «Культурні координати громадянської лірики Ліни Костенко та Віслави Шимборської» на II Міжнародній науково–практичній

інтернет–конференції «Україна–Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат» (Київ, 14–15 травня 2020 року), «Роль стилістичних фігур у ліриці Л. Костенко та В. Шимборської» на IV Всеукраїнській студентській науково–практичній конференції «Актуальні проблеми філологічних та лінгводидактичних студій третього тисячоліття у студентських дослідженнях» (м. Херсон, 17 травня 2020 року).

Публікації. 1. Міфологема води у ліриці Віслави Шимборської та Ліни Костенко. *Неоміфологізм в українській та зарубіжній літературі: збірник матеріалів Всеукраїнської студентської науково–практичної інтернет–конференції* / [редактори–упорядники А. В. Демченко, Т. О. Цепкало]. Херсон: ХДУ, 2019. С. 216–220.

2. Репрезентація символіки птаха у ліриці Ліни Костенко та Віслави Шимборської. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації: збірник матеріалів Міжнародної науково–практичної інтернет–конференції* / [головний редактор В. П. Коцур]. Переяслав. 2019. С. 364–366.

3. Інтимна лірика Віслави Шимборської та Ліни Костенко. *Scientific Research Priorities – 2019: theoretical and practical value: vol. 4*. Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu – National–Louis University. 2019. С. 84–86.

4. Роль митця в художній опції Л. Костенко та В. Шимборської. *Українська література в просторі культури і цивілізації: збірник наукових праць студентів, аспірантів і молодих вчених* / [відповід. ред. Н. В. Горбач; ред.–упоряд. В. М. Ніколаєнко; техн. ред. І. М. Бакаленко]. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2020. С. 89–90.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1
ДИСКУРС УКРАЇНСЬКОЇ ТА ПОЛЬСЬКОЇ ПОЕЗІЇ ДРУГОЇ
ПОЛОВИНИ ХХ–ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ:
ЛІНА КОСТЕНКО ТА ВІСЛАВА ШИМБОРСЬКА

1.2. Поезія Ліни Костенко в літературно–мистецькій рецепції

Україна багата на відомих творців слова, які зробили вагомий внесок у розвиток та збагачення української літератури. Митці слова мали великий вплив на свою творчість під час різних історичних змін у нашій державі: комусь забороняли писати, хтось писав «на замовлення влади», хтось йшов наперекір владі, хтось писав і складав свої творіння «у шухляду», деякі автори публікували свої твори, деякі стали відомими вже помертньо, а деякі витримали, вистояли та продовжують свою творчість і в наші часи.

Однією з таких митців є Ліна Костенко – українська поетеса, людина двадцятого століття, але з новим поглядом на події сучасного світу, мисткиня непростого долі, яка пройшла крізь призму труднощів і пронесла свою творчість крізь сторіччя. Вона належить до тих поетів, які приходять у цей світ і приносять значні зміни, прикладаючи для цього чимало зусиль та багато чим жертвують протягом своєї творчості.

Іван Дзюба зазначає: «Докладної біографії її ще не написано. Розповідати про себе не любить. І справді – її життєпис у її Слові. А слово це – невід’ємна частина історії України, її культури, її персоналітету. Вже більш як півстоліття. Це слово відлунувало в серцях тисяч читачів. Його ждали. По ньому звіряли людську гідність. У ньому знаходили відгук своїх тривог і підкріплення своїй вірі в Україну та своїм надіям на її краще буття. І навіть коли воно мовчало – то було

промовисте мовчання. Моє покоління знало і любило багатьох поетів. Знає і любить. Однак Ліна Костенко – це той «білий голос висоти» який і в цьому многозвучному оркестрі чутний особливо» [5, с. 5].

Ліна Костенко – це визначна постать української літератури, та й всього життя країни в цілому. Сильна особистість, незламний характер, вміння пристосуватися, вміння припинити писати в тяжкі часи для висловлення своїх думок. Авторці вдалося уникнути репресій, але за це вона отримала важке покарання – її мовчання протягом довгих років перетворилося в тотальний прояв протесту, яке обернулося для поетеси вагомим авторитетом серед інших.

Дмитро Дроздовський писав: «Ліна Костенко прийшла в літературу тоді, коли навіть мовчати було небезпечно. І від самого початку це був не лише вияв потужного, виверженого з вулканічною силою духу, що належить до субстанцій стихійних і величних. Це був вияв духовного аристократизму, дар раціональної організації поетичної матерії, що дається поетові з вищих емпіреїв і належить до природної складової стилю життя і способу власної інтерпретації чи відчуття, переживання світу» [8, с. 297].

Ліна Костенко – яскрава представниця шістдесятництва, яка відстоювала своє право бути особистістю, бути самою собою. Шістдесятниками були молоді поети, а з часом – художники, співаки, актори, прозаїки, яких об'єднала молодість, спільні проблеми та життєвий досвід.

О. Пахльовська висловила таку думку: «Із шістдесятників починається нове розуміння часу. Екзистенційний час шістдесятників був особистісним, а відтак і якісним. Він відкривав неповторність кожного моменту людського буття, його індивідуальну самоцінну вартість» [21, с. 69].

Іван Дзюба пояснює: «Термін «шістдесятники» спершу стосувався тих представників нового покоління, які стали в більш чи менш виражену опозицію до рутинного стану речей, до панівних поглядів і шукали нових шляхів у мистецтві та правдивого розуміння суспільних проблем, не зупиняючись перед критикою політичного режиму. Поняття «шістдесятник», «шістдесятництво асоціювалися з певним еталоном громадянської сміливості, інтелектуальної незалежності й етичної відповідальності» [6, с. 511].

Сама поетеса пригадувала: «Шістдесятників було мало. Усього лише «маленька щопта», як сказав Стус. Вони не знали, що вони шістдесятники, їх ніхто шістдесятниками не призначав. Це вже потім, з дистанції часу, їх так назвали. А тоді це була молодь, гарні, талановиті люди, які входили в життя, не знаючи, що вони входять в Історію. В кожну епоху щось випадає в кристал. Ось таким кришталом була та «маленька щопта». І Україна, побачена крізь неї була прекрасна<...>. Ми любили і поважали одне одного. Ми нічого не боялись. Не тому, що були такі прекрасні, а тому, що просто були такі. Не робили кар'єри, не ганялися за успіхом і за грішми, відчували свою свободу навіть у тій тоталітарній державі» [4, с. 285].

О. Ковалевський дуже влучно характеризує мисткиню: «Спектр гуманістичної, вселюдської проблематики, яку піднімали й освоювали шістдесятники, намагаючись творити культуру на противагу антикультури, насаджуваній тоталітаризмом, мав... широкий характер... Ліна Костенко була одним із тих поетів у шістдесятництві, які власне і робили його художньо і світоглядно потужним, бунтівним явищем в українській літературі, давши їй нові перспективи подальшого розвитку» [11, с. 176].

Враховуючи тогочасну ситуацію, вплив влади, спосіб життя, різноманітні утиски, творчість Ліни Костенко проживала тяжкі часи, її

прояв протесту у вигляді довгого мовчання. Але ж насправді мисткиня писала, як то кажуть «у шухляду», просто її не друкували. І не зважаючи на життєві обставини, вона пододала всі труднощі, і, як зазначає В. Моренець: «і прийшла, й утвердилась і літературі, відчула себе поетом величної і складної епохи, яка потребує правдивого слова про добро і зло, віру і зневіру, безсмертну красу й безсмертну марноту» [20, с. 60].

М. Слабошпицький стверджує: «У нашому письменстві бували затяжні періоди майже цілковитого зниження художніх критеріїв, коли література змушена була «відобразити», «мобілізувати» й «надихати». І тоді перо Ліни Костенко виявилось одним із небагатьох, не уражених цим сумним вірусом нудного ілюстраторства й лакейської запопадливості, смертоносних для художника» [32, с. 105-106].

Авторка бажає розібратися в актуальних тогочасних проблемах творчості, а також визначити основні напрями свого творчого шляху. Вона висловлювала важливі для себе міркування, в яких розкривається надзвичайний внутрішній світ, переживання, які торкаються чутливої творчої душі, яка відкрита всьому світові. У віршах, присвячених темі митця і мистецтва, гармонійно реалізовується постать жінки, громадянки, обрамлений образом автора. Г. Клочек відзначає: «Ліричні твори поетеси, присвячені проблемі творчості, допомагають нам краще зрозуміти її як людину, що наважилась стати на прю із жорстокою і свавільною Системою» [9, с. 219].

Світ поезій Ліни Костенко – це неосяжний світ душі українського поета, творчість якого знаходиться в найпотаємніших куточках, та деколи проростає на поверхню поетичними променями, які виливаються на папері чудовими рядками віршів. Її поезія – це наче прапор української літератури, в якій осмислюються загальнолюдські цінності, дає поштовх до роздумів про те, що має залишити після себе людина.

І, незважаючи на швидкоплинність нашого життя, на зміну матеріальних цінностей, варто пам'ятати про духовні: добро, людяність, повагу, мистецтво, любов, красу, взаємопорозуміння з людьми, а також любов і вірність своїй країні, своїй батьківщині.

Д. Дроздовський так характеризує поезію Ліни Костенко: «Кожний вірш Ліни Костенко – це жива істота, в якій є своя душа. Ця душа складається з думок, почуттів, внутрішньої музики та магії звучання. «Компоненти душі» переплетено в такі клубки, що спроби розглядати їх окремо навряд чи щось дадуть для нашого розуміння. На мою думку, вірш відбувається лише в тому разі, коли думки, почуття і внутрішня музика, поєднані органічно, виходять від переповнення душі поета...

Поезія Ліни Костенко – це музика слова. Пристрасна й велична. Музика в поезії Ліни Костенко – це душа. Безмежна і непізнана. Музика і поезія Ліни Костенко – це два космос. І кожний – неосяжний...» [7, с. 17]

Вірші мисткині – це безмежний степ людської душі, адже в кожній поезії наче показуються душевні переживання. Ліна Костенко – жінка, тому її поезія по-жіночому сильна, філософська, але й водночас ніжна та щира, торкається душі та допомагає замислитися над сенсом життя, над цінностями кожної людини. Г. Гордасевич писала: «Ліна Костенко – жінка (іноді аж нещадна в своїй іронії, вона й про себе скаже: «Сказано – жінчина»), і саме це надає особливої сили поезії. Бо коли над цими вічними питаннями про всесвіт, про вічність, про смисл життя міркують чоловіки, то в них все виходить дуже мудро, дуже логічно і... дуже нудно для невпотаємничених у глибини філософії, космології та інших премудрих наук... Але коли про всі ці речі починає міркувати людина, якій дано чоловічій розум, жіноче серце, а до того ще нестримний

темперамент, тоді виходить... тоді виходить поезія Ліни Костенко...
 Поезія Ліни Костенко – це сплав інтелекту і темпераменту» [3, с. 112]

Враховуючи час, події, обставини під час яких створювала і продовжує створювати свої шедеври поетеса, варто зазначити, що вона є митцем своєї Батьківщини, справжнім патріотом. Її вірші спіткають людей задуматись над сутністю свого життя та усвідомити, що кожен з нас є сином української землі. О. Ковалевський стверджує: «Як патріот своєї країни, Ліна Костенко застерігає, що суспільство де немає гуманістичного ідеалу або він відсунутий у бік, суспільство де під гаслом демократії влади йдуть ті, хто прагне збагачення і самої влади як онтологічні цінності може стати, зрештою й антидемократичним, й антихристиянським» [10, с. 123].

У своїх творах поетеса, не зраджуючи своїм ідеалам, деколи гостро та різко осмислює сучасні проблеми, які пов'язані із духовним занепадом народу. У тяжкі часи, коли люди жили тимчасовими соціальними цінностями та ідеалами, авторка затверджувала вічні цінності, незнищенність національного духовного настрою, а також мудрість та філософію життя.

О. Козуля підкреслює: «Поезія Ліни Костенко була бунтом. Бунтом особистості. Повстанням духу. І слава, що до неї приходила, була не популярністю, не модою. Вона була вистражданою надією людей на своє відродження, на можливість повернутися до себе, прорвавшись крізь клейку цупку павутину ідеології, і врешті, на можливість відродженнявже нібито відродженої і остаточно приборканої нації» [12, с. 187].

Д. Дроздовський зауважує «Творчість Ліни Костенко – більше за творчість. Вона виростає з минувшини й сьогодення, з радості й смутку, зрештою – з моральної величі. Безперечно, література аж ніяк не має бути, дороговказом, путівником, повчанням. Але якщо текст якісний,

якщо в ньому відчувається лет авторської думки, розкошування словом, сила духу, тоді він «вдаряє» по читачеві, він у жодному разі не залишає свідомість у спокої. Коли мелодія монотонна, без ритму й вібрацій, без піке й падінь, тоді вона позначає смерть. Творчість Ліни Костенко жива, бо – багатогранна, вихороподібна. Це оркестр людських переживань різних регістрів – від жалю до любові, від каяття до іронії» [8, с. 315].

Ліна Костенко – значущий митець в культурі України, вона увійшла в історію як бунтівна особистість, справжній патріот, сильна та мудра людина. Її творчість має значний вплив на українців, і нам потрібно робити все, задля того, щоб до кожного донести красу, глибину та мудрість її поезій, щоб кожен відчув та побачив важливість віршів для української нації.

Ліна Костенко – справжній, найважливіший символ для всіх українців, адже вона показала, що завжди можна боротися, не зважаючи ні на що, бути гордим за свою Батьківщину та її народ.

1.2. Поетична самототожність Віслави Шимборської

Польська література має безліч митців, серед них і письменники, і поети, і художники. У різні часи, у різні епохи вони писали, творили, кожен мав свій погляд на ситуацію, критикував або підтримував дії влади, виражав свої почуття та емоції у рядках віршів, хтось здавався, хтось вистояв до останнього та став відомим у всьому світі.

Однією з найвідоміших поетес Польщі є Віслава Шимборська – поетеса, літературний критик, перекладачка, лауреатка Нобелівської премії з літератури (1996 р.), членкиня Спілки письменників Польщі. Вона дивилася на цей світ по-новому, критично, щось засуджувала, щось підтримувала, у своїх віршах описувала конкретні реалії нашого світу, людських стосунків, існування людини та індивідуальності. Її вірші читає весь світ, і навіть сьогодні не перестає нею захоплюватися.

В українській літературі з Віславою Шимборською знайомство почалось ще в 90-х роках ХХ століття, завдячуючи перекладам Д. Павличка, В. Грабовського, Я. Сенчишин, А. Савенця.

У 90-х роках поетеса була відомою лише вузькому колу українських читачів, тому Н. Сидяченко стверджує: «Для багатьох наших співвітчизників ця персоналія – новина. Хто така? Що написала? Численні розкладки нашої країни завалені польськими товарами – гуртом чи вроздріб – а купити збірку польської поезії, хоча б у спеціалізованій книгарні – модальність ірреальна» [30, с. 43]. Вже згодом з її творчістю познайомилася вся Україна та почала широко захоплюватися глибокими віршами.

Говорячи про міжкультурний діалог Польщі та України, згадуємо слова О. Сливинського: «<...>злам 80-х та 90-х років став для обох культур своєрідним «падінням в свободу» – з усім драматизмом, закладеним у цій метафорі, адже дуже швидко пливли на поверхню велетенські лакуни та хіазми у знанні культури сусіда. Йдеться про суспільний загал, а радше, навіть про отой «добре освічений загал» – головного і дещо абстрактного споживача інтелектуального продукту» [33].

Віслава Шимборська – це блискуча постать польської літератури та культурного життя країни. Про «першу даму» польської поезії говорили і продовжують говорити всюди, її твори користуються великою популярністю по всьому світу. У лекції з нагоди вручення Нобелівської премії поетеса висловила своє головне творче кредо: «Натхнення, чим би воно не було, народжується з невтомного «не знаю»... Тому так високо ціную [ці] два малих слова... Вони розширюють наше життя до просторів пізнання нашої прекрасної Землі» [29, с. 145].

М. Слабошписький дав таку характеристику мисткині та її творчості: «Для видатного поета написала дуже мало. Рідко друкувалася. Але кожна її публікація була поетичною подією. До своєї наступної появи, як досвідчена актриса, довго тримала пазу. Робила це до ризику, що її можуть забути. Чи такою була свідома стратегія, чи випадковість — не знаю. Здавалося б, писала про неважливі маргінальні речі. Говорила, що є звичайне життя людини і це головне, а не соціалізм з колективізмом, який плекали у Польщі і ССРСР. Шимборська була індивідуалісткою і відстоювала право людини на цілковиту автономію від суспільства. Тому її тексти були асоціальні. І у цьому був її протест» [31].

Критично оцінив творчість Віслави Шимборської Н. Федорак: «Як же сприймати поетесу нам? Безумовно, перш за все, прочитати її тексти. Зробивши це, враженим я себе не відчув. І річ не лише в не дуже добрих перекладах «каменярівського» видання, — на щастя, поруч із перекладами подаються оригінальні тексти. Читаючи Шимборську, я час від часу ловив себе на думці: «А чи можна це назвати поезією?». Майстерність і спостережливість авторки подекуди захоплюють, але поезії від цього не додається» [34, с. 3].

Її лірика — це щось особливо, щось неповторне, вона пронизана глибоким інтелектуалізмом, у віршах ніби реалізується контакт з читачем. Польський літературознавець Т. Вуйцік зазначає, що лірика Віслави Шимборської є «спробою всебічного опису становища людини у різних перспективах — екзистенціальній (пошук сенсу життя, проблеми часу, змін і смерть), історіософічній (особистість у зв'язку з розвитком роду людського, історії, цивілізації), пізнавальній (розуміння суті природи, можливість і межі пізнання світу), онтологічній (структура буття, співвідношення суб'єкта й об'єкта, залежність випадку й

необхідності), морально–етичній (риси людської вдачі, міжособистісні стосунки, в тому числі любов)» [47, с. 138].

Характерним для віршів Віслави Шимборської є специфічний контраст – з одного боку фокусування на деталях, на тому, який елемент реальності (тема, особиста сповідь, мовний жарт тощо), а з іншого – підкреслення якогось загальнолюдського та філософського виміру. Поезія мисткині – це інтелектуальна лірика, яка складається з питань і проблем нашого світу, які були, є і будуть порушуватися, на які не можна знайти відповідей, але не перестають досліджувати і продовжують вабити людей та копати ще глибше або питання, на які вже давно знайдена відповідь, але їх треба обдумати та прийняти.

Поетеса прагне переосмислити світ, що здається нам добре відомим, та в її віршах від з'являється як загадковий, не повністю досліджений і такий цікавий та захоплюючий для кожного. Віслава Шимборська у своїх творах підіймає питання нашого реального життя – повсякденного, побутового, політичного, природничого, а поруч з цим відомі історичні факти, культурні та науково–популярні гіпотези.

Л. Чередник стверджує: «Для поезії В.Шимборської характерними є екзистенціалістичні медитації, предметом яких стає людське життя у всій його повноті: земне й небесне, індивідуальне й загальне, бажане і реальне. Головний герой лірики поетеси – узагальнена людина у проявах своєї індивідуальності, тобто один із, за словами самої мисткині, «великої лічби» землян. Шимборська неповторно концентрує ціле в одиничному, загальне в окремому, об'єктивне в суб'єктивному» [35, с. 228].

Поезія Віслави Шимборської є елітарною, витонченою, сповненою відкритих і прихованих асоціацій, водночас вимагає від читача знань науки та майже всіх видів мистецтва. Чільне місце в її віршах посідає взаємопроникнення різних текстів літератури, інтертекстуальності.

Р. Радишевський пише: «Для поезії В. Шимборської властиве своєрідне поєднання реалізму, зображення явищ природи в первісному вигляді і, водночас, їх дещо фантастичної персоніфікації, бурхливих почуттів, прагнення до містики, якогось космічного зв'язку подій, їх невловимої «внутрішньої сутності». Намагаючись якнай докладніше зрозуміти світ і якнайсерйозніше висловлюючись про нього, Шимборська пише свої поезії лише тоді, коли їй є про що сказати» [23, с.220].

Віслава Шимборська постійно прагне висловити філософську та особисту думку свого досвіду приглушеним голосом, інколи граючи з повсякденною мовою, використовуючи всю систему іронічних посилянь до традицій. Вона сама – жінка, поетеса, мисляча людина, вона переживає радість і страждання, щирі почуття та емоції, які висловлює у своїх віршах.

«Мудрість, краса, самоіронія віршів Шимборської супроводжують нас десятиліттями. Ці вірші були можливістю для тихого роздуму в тиші, коли почувся поспіх, крик, шум. Вони були джерелом сили для слабких та скромності для впевнених у собі впевненості», – Адам Міхнік писав про Нобелівського лауреата [41].

Польська мисткиця не була пов'язана з жодним літературним напрямом, не зважаючи на це, вона сама створювала власну поетичну мову. Лірика Віслави Шимборської – це унікальні, вільні, аскетичні, розкуті та розумні вірші з вільними та глибокими роздумами, адже поетеса вважала, що людина щодня шукає «чудових думок» задаючи серйозні питання.

На виступі в університеті Адама Міцкевича мисткиня говорила про поезію: «Майже кожна поезія, і моя напевно, черпає свою силу з джерел, які не є кришталевиими, з життєвих помилок, сумнівів, усіляких дурощів, з хаотичних і неприступних знань» [42].

Польський дослідник Є. Квятковський визначив творчу манеру Віслави Шимборської: «Уміння зобразити світ крізь призму метафізичного здивування – того, що лежить в основі філософічного роздуму над існуванням» [29, с.146]. Це наштовхує на те, як поетеса приймає світ – у буденному та звичайному вбачає прекрасне.

«Ідеї іноді надходять з повітря, іноді вихідним моментом є якесь зіткнення двох слів. Я вважаю, що, наприклад, ці два слова в цій безпосередній близькості зміцнюють одне одного. Інший раз, коли я починаю з ідеї чи концепції, це справді страшенно складно. Я колись писала такий вірш під заголовком “Acrobat” ідея виникла з того, що я читала томик віршів, де через помилку виправлення сполучник ставився двічі, один раз в кінці і знову на початку наступного вірша. Я помітила, що це повторення дає ефект гойдання, і тоді мені прийшло в голову написати вірш про зусилля та легкість акробатичної еволюції, і що саме це врівноваження сполучників якимось чином буде еквівалентом гойдання на трапеції» [42], – казала Віслава Шимборська про натхнення.

Директор інституту книги у Кракові, Гжегож Гауден, зазначав те, що поезія польської мисткині спонукає читачів до глибоких роздумів: «Така поезія, як поезія Віслави Шимборської, – говорить Гауден, – це надзвичайне явище, оскільки це поезія на диво проста, а водночас поезія глибока. З іншого боку, цих віршів не дуже багато, тож, на мою думку, у випадку поезії пані Віслави йдеться не про те, щоб читати багато, а про те, щоб читати уважно. Вона була надзвичайно чесною людиною. Була незвичайною і як митець, і як людина, була надзвичайно скромною» [24].

Віслава Шимборська – найвидатніший представник «перша дама» польської поезії, яка зробила величезний внесок не тільки у культуру Польщі, але в європейську. Шимборська – поетеса, яка завжди знаходила слова, в її віршах завжди є надзвичайна актуальність, адже

вона дуже мудро та в деякій мірі специфічно, описує звичайний, буденний досвід. І водночас – одна з найбільш поетично інтелектуально-поетичних поезій, один із поетичних світів із найцікавішим способом існування.

РОЗДІЛ 2

КОД НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ У ЛІРИЦІ ЛІНИ КОСТЕНКО ТА ВІСЛАВИ ШИМБОРСЬКОЇ

2.1. Інтимна лірика

Інтимна лірика – це особливі вірші, в яких передаються внутрішні переживання героя, пов'язані з подіями в особистому житті, взаємовідносинами між жінкою і чоловіком. Особливо чуттєвими та глибокими є жіночі вірші, які витончено описують найкраще та найвище почуття на Землі – кохання. Поезії, які завжди викликають у читачів глибокі душевні переживання, змушують замислитись над чимось особистим, займають виняткове місце у творчості мисткинь.

В інтимній ліриці Ліни Костенко по-особливому, по-справжньому, щиро та емоційно описується найсвітліше почуття – кохання. Для неї – це світло, велика мудрість нашого життя, сила справжньої любові дозволяє душі літати, не допустити страждань.

У поезії «Спини мене» почуття любові показане ніби невгамовна пристрасть, слова ллються самі по собі, створюючи своєрідний потік свідомості, що передає захоплення та збудження ліричної героїні:

Спини мене отямся і отям
така любов буває раз в ніколи
вона ж промчить над зламаним життям
за нею ж будуть бігти видноколи
вона ж порве нам спокій до струни
вона ж слова поспалює вустами
спини мене спини і схамени [14, с. 6].

У цьому вірші ми помічаємо, що героїня відчуває не тільки щире кохання, що «буває раз в ніколи», але й водночас страх перед цим

почуттям, яке насправді має владу над її коханим та самою ліричною героїнею, що може занапастити їх розмірене життя. Відчуваючи непереборну силу любові, вона благає зупинитись та зберегти «холодний розум» у цьому пристрасному почутті.

Відсутність розділових знаків надає поезії глибокої емоційності, сприяє читанню вірша на одному подиху, схвильовано та пристрасно. Відзначаємо важливу роль повторів у поетичному тексті. Анафора, згенерована словом «вона», надає виняткової експресії сказаному, а також ця стилістична фігура впливає на унікальний ритм вірша. Посиленого змістового виділення дієслово «спини» зазнає через троекратний повтор, що підкреслює емоційність сприйняття, підсилює ритмічність.

Як ми вже раніше зазначали у своїй статті «Інтимна Лірика Віслави Шимборської та Ліни Костенко», «У вірші «Моя любове! Я перед тобою...» української майстрині слова інтимна лірика переплітається з філософською. Ми бачимо образ гордої українки, яка має такі ж цінності, що й її предки: також кохали, горіли в полум'ї почуттів, залишаючись справжніми героями у ставленні і до жінки, і до Вітчизни» [25, с. 84]:

І в них було кохання, як у мене,
і від любові тьмарився їм світ.
І їх жінки хапали за стремена,
та що поробиш, – тільки до воріт.
А там, а там... Жорстокий клекіт бою
і дзвін мечів до третьої весни...
Моя любове! Я перед тобою [14, с. 49].

«У вірші є ствердження невіддільності власної долі від життя свого народу. Це нікого не залишає байдужим, тому що в кожного в душі є переживання за долю своєї країни.

Думка про те, що можна зійти з шляху видається недопустимою. Цей мотив послідовно увиразнюється у майже молитовному стилі «Не дай...». Звернення до любові одночасно є звертанням до людської долі, до вищих сил: за тим «Не дай» ми інтуїтивно чуємо слово – «Боже!».

Поезія «Моя любове! Я перед тобою...» сприймається як своєрідна самонастанова, яка подана поетично. Особливої емоційності поезії надає вживання авторкою звертання «Моя любове», що інтимізує сказане, акцентує увагу на найважливішому. Анафора, представлена у вигляді полісиндетону на сполучник «і». Саме багатосполучниковість виокремлює окремі компоненти тексту, яскраво увиразнюючи їх, підсилюючи ритмічність вірша.

Ще з перших рядків віє ніжністю, чуттєвістю, солодким передчуттям. Зрештою всі вагання позаду, доля дарує безтурботність блаженних снів. Але наступні рядки не відповідають такому настрою» [25, с. 85]:

Не дай мені заплутатись в дрібницях,
не розмінйай на спотички доріг,
бо кості перевернуться в гробницях
гірких і гордих прадідів моїм [14, с. 49].

«Лірична героїня не відмовляється від своїх почуттів, адже вона має самоповагу, та авторка вкладає в поняття любові новий зміст»[25, с. 85].

Вірш «Розкажу тобі думку таємну» розкриває перед нами народження «таємної думки» у ліричної героїні, а також ми спостерігаємо, як «дивний спогад» обпікає її душу. Кохання для неї – вічне, тобто на все життя, як своєрідний божий дар. Тому лірична героїні впевнена, що незважаючи на те, скільки часу пройде, вона та її кохана людина будуть жити в серці один одного:

я залишуся в серці твоєму

на сьогодні, на завтра, навік.
 І минатиме час, нанизавши
 сотні вражень, імен і країн, –
 на сьогодні, на завтра, назавжди! –
 ти залишишся в серці моїм [14, с. 26].

У вірші спостерігаємо також своєрідну тугу за втраченим коханням. Ліна Костенко показує таємницю любові, яку можна пізнати лише за допомогою почуттів. Лірична героїня йде своїм життєвим шляхом, але відчуває, що незважаючи на буденність, в її душі продовжують квітнути найвищі в цьому світі почуття. У поезії вагому роль відіграє розширений повтор з додатковим компонентом, наприклад, «на сьогодні, на завтра, *навік*» та «на сьогодні, на завтра, *назавжди*». Додаткове вживання слова *назавжди* надає мовленнєвої виразності, а полісиндетон посилює динаміку.

Про світле та щире почуття любові розповідає ще один вірш Ліни Костенко «Світлий сонет»:

Як пощастило дівчинці в сімнадцять,
 в сімнадцять гарних, неповторних літ!
 Ти не дивись, що дівчинка сумна ця.
 Вона ридає, але все як слід [14, с. 341].

Світло в цій поезії – це юність, зародження першого кохання, а також ранок життя. Поезія розповідає про дівчинку, яка вперше закохалася, але її почуття не були взаємними:

Вона в житті зіткнулась з неприємністю:
 хлопчина їй не відповів взаємністю [14, с. 341].

Тому дівчина «ридає, але все як слід», тому що печаль приходить у наше життя неочікувано.

Це ще не сльози – це квітуча вишенька,
 що на світанку струшує росу [14, с. 341].

Використання анадиплосиса або епанафори («Як пощастило дівчинці *в сімнадцять,/ в сімнадцять* гарних, неповторних літ!») привертає увагу читача на слова, що повторюються, а також ніби пов'язують, підхоплюють і водночас розгортають смисл сказаного у кінці попереднього рядка. Вочевидь важливо сказати про оригінальне порівняння «не сльози – це квітуха вишенька», побудоване на заперечення. Пестливі слова інтимізують розповідь, викликають довіру.

Сльози в поезії є символом чистоти разом з рососою, адже вони не просто вода, а ніби очищують душу людини, і після них має відбутися щось хороше та приємне. Але незважаючи на ці обставини, юна дівчина набирається досвіду, пізнає силу та красу кохання, вона ніби очистилася за допомогою сліз, і її душа стала багатшою, адже попереду на неї чекають життєві тривоги, радість та розчарування, різні випробування та звісно ж взаємна любов.

Кохання для Ліни Костенко – це найвище почуття у світі, яке допомагає людині творити, підштовхує до дій. Коли людина переживає любовні почуття, то стає мудрішою, чуттєвішою, адже сила справжньої любові робить жінку слабкою перед своїм чоловіком, а він в той же час здатен зробити все, щоб вона була щасливою поруч із ним.

У творчості польської мисткині Віслави Шимборської також чільне місце займає інтимна лірика. Її вірші мають особливу виразність і силу любові, та незважаючи на любовні емоції і переживання, поезія не втрачає ні на мить реального досвіду – самозабуття та любовного запалу.

Звертаючись до нашої статті, зазначаємо, що «у вірші «Щасливе кохання» зображує почуття любові по-своєму, по-особливому.

Вже з перших рядків поезії виникає багато питань» [25, с. 85]:

Щасливе кохання. Чи це нормально.

чи це серйозно, чи є з цього користь –

що має світ з двох людей,
які не бачать світу? [39]

«Тут прослідковуються сумніви, авторка вагається в непевності людських почуттів, чому одні заслуговують на кохання, а інші залишаються самотніми, а також звертається до принципів та моралі, адже любов їх руйнує.

В. Шимборська описує почуття любові глибоко по-філософськи, у деякій мірі авторка знаходиться в пошуках істини, наштовхує читача на роздуми» [25, с.85]:

Гляньте на тих щасливих:
коли вони б хоч трохи маскувалися,
вдавали пригнічених, підтримуючи цим приятелів!
Послухайте, як сміються – образливо.
Якою мовою говорять – зрозуміло з першого погляду.
А ті їхні обряди, церемонії,
вишукані обов'язки щодо себе –
це наче змова за плечима людства [39].

Авторка вдається до використання еліпсису, наприклад, «як сміються – образливо», «Якою мовою говорять – зрозуміло з першого погляду» тощо. Ця стилістична фігура будується завдяки пропуску слів, не змінюючи смислу сказаного. У цьому вірші еліпсис надає динамічності сказаному, підсилює емоційність, напруженість зображеного, а головне – передає розмовні інтонації.

«Поетеса переконана, що кохання є рідкісним явищем. Адже в сучасному світі, де багато ненависті, зла, де ніхто не цінує щирість та справжні почуття, важко знайти людину, яка стане рідною душею. Авторка стверджує» [25, с.85]:

Нехай люди, які не знають щасливого кохання,
стверджують, що ніде нема щасливого кохання [39].

У поезії «Пісенька» авторка зображує ліричну героїню, яка прохає не повертатися до неї уві сні, не турбувати її, не варто згадувати ті слова, що колись були сказані:

Не приходь уночі під вікно мого сну
не збирай покинутих слів
не затоптуй схилених квітів
перед будівлею що мені наснилася [22].

Вікно в цьому вірші ніби є символом надії, сподівання на здійснення мрій, чекання. На дивлячись на вмовляння «не приходь», лірична героїня водночас все-таки чекає на повернення свого коханого та хоче його бачити не уві сні, а у дійсності:

Волю володіти тобою насправді
наяву [22].

Відзначимо вдале вживання алітерації на «в» та асонанс на «о», що надає поетичному мовленню музичності і милозвучності.

Поезія «Вокзал» змальовує тугу ліричної героїні, розповідає про зустріч, яка не відбулася, нам не відомі подробиці ситуацій, але зрозуміло одне – зустріч була дуже важливою і це мучить героїню:

Мій неприїзд до міста N
відбувся за розкладом.
Тебе було попереджено
ненадісланим листом.
Тобі вдалося не прийти
у зазначений час [22].

Вона уявляла собі зустріч у найдрібніших подробицях, нібито реально «проживає» її і згадує про ще одну зустріч, яка відбулася:

Відбулося навіть
домовлене побачення.
Поза досяжністю

нашої присутності [22].

І це ще більше посилює біль:

в раю, що втратив

правдоподібність [22].

Лірична героїня не може перестати думати, а це продовжує її терзати:

Де ж інакше.

Де ж інакше. –

Як же ці слівця шарудять [22].

Їхня зустріч мала відбутися, але цього, на жаль, не сталося, і з цією думкою вона буде жити, ця думка не перестане її переслідувати. Враховуючи те, що все було підготовлене до цього побачення, але не вистачило чиеїсь присутності:

Вокзал міста N

на «відмінно» склав іспит

з об'єктивного існування.

Ціле залишилось

на своєму місці.

Фрагменти проступали

на визначених лініях.

<...>

Ішла у тисняві до виходу

відсутність моєї особи [22].

«Miłość od pierwszego wejrzenia» - це поезія про любов, про випадковість. Любов, яка народилась в мить, коли двоє людей раптом знаходять один одного та варто лише одного погляду, щоб відчути цю любов. Подамо уривок поезії польською мовою, а не в перекладі, щоб текст «зазвучав»:

Piękna jest taka pewność,
ale niepewność piękniejsza [44].

В. Шимборська розкриває, скільки випадковостей у цих начебто випадкових зустрічах і поглядах. Закохані мають право бути впевненими, що їх любов почалася з першого погляду, але ліричний герой розглядає цю ситуацію, коментуючи:

A co na to ulice, schody, korytarze,
na których mogli się od dawna mijać?

<...>

może w drzwiach obrotowych

kiedyś twarzą w twarz?

jakieś „przepraszam” w ścisku?

głos „pomyłka” w słuchawce?

– ale znam ich odpowiedź.

Nie, nie pamiętają [44].

Кожна з цих ситуацій є ймовірною, адже двоє людей, які випадково опинились у натовпі, можна було б зустріти тисячі разів, навіть не підозрюючи цього:

Bardzo by ich zdziwiło,

że od dłuższego czasu

bawił się nimi przypadek.

Jeszcze nie całkiem gotów

zamienić się dla nich w los,

zbliżał ich i oddalał,

zabiegał im drogę

i tłumiąc chichot

odskakiwał w bok [44].

Вдалим тут, на нашу думку, є використання антитези, наприклад, «zbliżał ich i oddalał», «zabiegał im drogę i <...> odskakiwał w bok». Ця стилістична фігура в поетичному тексті зіставляє протилежні явища, підкреслюючи драматичність зустрічі та стосунків чоловіка і жінки. Антитеза підкреслює парадоксальність висловленої думки.

Життя – це різні події, які тісно пов'язані між собою, вони здаються випадковими і хаотичними, та ми часто не помічаємо між ними взаємозв'язку:

Každy przecież początek
to tylko ciąg dalszy,
a księga zdarzeń
zawsze otwarta w połowie [44].

Поетеса переконана, що люди пов'язують своє кохання з першим поглядом, таким ніби випадковим, але доленосним. В. Шимборська уособлює випадок, який «zabiegał im drogę», «tłumiąc chichot» та «bawił» з закоханими.

Віслава Шимборська розуміє любов по-своєму, інколи під сумнівом стоїть питання почуттів, інколи велика впевненість штовхає людей до шалених вчинків та роздумів, щоб могло статись, що могли робити та відчувати люди, якби на хвилину опинились поруч та зізнались у своїх почуттях.

Інтимна лірика Ліни Костенко та Віслави Шимборської має спільні риси, мисткині з великою ніжністю та мудрістю описують почуття кохання. Враховуючи індивідуальні особливості, відзначаємо спільні риси: їхні вірші незвичайні та неповторні, читаючи їх варто замислитись над щирістю та важливістю своїх почуттів та вчинків для кожної людини.

2.2. Філософська лірика

Роздуми про сенс життя, суть фактів та явищ, емоційна сфера людей, проблеми, актуальні питання, високий інтелект, відповіді на складні питання сьогодення – це все передається, відображується та осмислюється у філософській ліриці.

Поезія Ліни Костенко та Віслави Шимборської наскрізь пройнята пізнанням світу, усвідомленням людського буття, проблеми сучасності передаються через такі філософські категорії, як призначення людини, сенсу життя, часу, руху та простору.

Постійно йдемо вперед, активно біжимо, але не помічаємо, як невпинно біжить час – одна з найважливіших категорій, яка яскраво репрезентована в поезіях мисткинь, а також тісно переплітається з категорією буття та сенсу життя людини.

У Ліни Костенко часопросторова зміна та невпинний рух становлять основу мислення та відтворення дійсності:

Час – не хвилини, час – віки і вічність.

А день і ніч і звечора до рання –
це тільки віхи цього проминання.

Це тільки мить, уривочок, фрагмент [14, с. 88].

Мить – це найменша одиниця вимірювання, яка поєднується з реальністю та показує миттєвість нашого життя, і треба цінувати кожен момент свого життя та його швидкоплинність.

Водночас поетеса говорить про минущість нашого життя, адже ніщо не вічне:

Не час минає, а минаєм ми.

А ми минаєм... ми минаєм... так–то...

А час – це тільки відбивання такту.

Тік–так, тік–так... і в цьому вся трагічність [14, с. 88].

Віслава Шимборська у вірші «Краєвид із зернятком піску» спостерігаємо швидку зміну подій:

Минає одна секунда.

Друга секунда.

Третя секунда.

Але це лише наші три секунди [39].

Поетеса показує лише момент життя, та кожен має зрозуміти, що поспішати в житті не треба. Варто приймати зміни поступово, не гнатися вперед, а приймати поступово все, що відбувається, адже згодом починаєш шкодувати про те, що ти колись не зупинився і щось не вловив у житті:

Час пробіг, мов кур'єр з терміновою звісткою.

Але це лише наше порівняння.

Вигадана постать, нав'язаний їй поспіх,

а звістка – жорстока [39].

Також у поезії «Коротке життя наших пращурів» Віслава Шимборська показує, що не варто марнувати час, адже у нього завжди все йде за планом:

Не було жодної втраченої хвилини,

відкладених питань і пізніх проявів,

а скільки не залишилось заздалегідь з'ясованих.

Мудрість не могла чекати на сиве волосся.

Мусила все бачити чітко, перш ніж прийде ясність,

і почути кожен голос, перш ніж він пролунає [36].

У вірші через мотив втрати розглядається минущість людини. Поетеса думає про швидкість свого життя, забувши про розкіш відкладати справи на потім. Але ми не звертаємо уваги, що авторка переносить цю думку на сьогоднішній день, адже коли ти хочеш встигнути якнайбільше, не варто зволікати:

Життя, хоч би і довге, завжди буде коротким.

Занадто коротким, щоб до нього щось додати [36].

Символом швидкоплинності життя є образ річки:

А зрештою не лічили років.

Рахували сітки, горщики, хатини, сокири.

Час, такий щедрий для будь-якої зірки в небі,

протягав до них майже порожню руку

і швидко забирав назад, ніби йому було шкода.

Ще один крок, ще два

вздовж блискотливої ріки,

що випливає з темряви і в темряві зникає [36].

Ми ніби пливемо по життю, обминаючи всі труднощі, які трапляються на життєвому шляху, який народжується з невідомого, а потім зникає у вічності, рух зупиняється.

Образ також є у поезії «W rzece Heraklita»:

W rzece Heraklita

ja ryba pojedyncza, ja ryba odrębna

(choćby od ryby drzewa i ryby kamienia)

pisuje w poszczególnych chwilach małe ryby [46].

Давньогрецький філософ Геракліт – улюблений образ у поезії як В. Шимборської, так і Л. Костенко. Про плинність життя свідчить його відомий вислів «Не можна двічі увійти в одну і ту ж річку». Українська та польська поетеси подають художню осмислення інтерпретацію плинності часу, що поглинає теперішнє і минуле. У Ліни Костенко є поетична збірка вибраного під назвою «Річка Геракліта», що символізує глибоке осмислення миті і вічності.

Як вже зазначалося, що категорія часу тісно переплітається з категорією буття людини, і плинність життя зображено з дуже швидким рухом, підтвердженням цього є рядки з поезії Ліни Костенко:

Час пролітає з реактивним свистом.

Жонглює будень святістю і свинством.

А я лечу, лечу, лечу, лечу!

<...>

Минає день, минає день, минає день!

А де ж мій сад божественних пісень? [14, с.120]

Авторка зображує також плинність життя, ми навіть не помічаємо, як стрімко минають дні. Лірична героїня розуміє, що найвищий обов'язок поета перед людством – це створити «сад божественних пісень», який ніколи не зникне.

Також час зображується помірно та неквапливо. У віршах Ліни Костенко:

Дивні риби, і хмари, і тіні биків бетонних —

все пливе наді мною... усе наді мною пливе... [14, с. 118]

Ці рядки показують, що плинність життя є дуже повільною та поступовою, не треба нікуди квапитись.

І засміялась провесінь: – Пора! –

за Чорним Шляхом, за Великим Лугом —

дивлюсь: мій прадід, і пра–пра, пра–пра –

усі ідуть за часом, як за плугом [14, с. 90].

Час – вічність, життя – мить, і, на жаль, ця мить має властивість закінчуватись, тобто зникати або вмирати.

Мабуть, це добре – завжди поспішати,

бо смерть і вічність – то уже не рух... [14, с.181]

Напевне, краще в житті поспішати, щоб встигнути якомога більше, залишити після себе значний слід, щоб тебе пам'ятали, бо все минеться та зупиниться.

Страшний калейдоскоп:

в цю мить десь хтось загинув.

В цю мить. В цю саму мить. У кожному із хвилин.

<...>

Благословенна кожна мить життя

на цих всевітніх косовицях смерті! [13, с. 7]

Ліна Костенко цими рядками ніби звертається до свідомості людей, щоб вони задумались, що в них є певний відрізок часу, щоб змінити своє життя. Адже усвідомлення невідворотності смерті зазвичай навіює страх, але варто насолоджувати своїм життям до останньої її секунди.

Віслава Шимборська в поезії «Про смерть без перебільшень» стверджує, що смерть неминуча:

Немає такого життя,

яке б хоч на мить

не було безсмертне.

Смерть

завжди в цю мить запізнюється [39].

Бо інколи не вистачає саме однієї миті, однієї секундочки, щоб зробити щось важливе в цьому житті, та в той же час ця мить може зіграти не на твою користь.

Яскраво цінність миттєвості показано у поезії: «Монолог для Касандри»:

Жили у житті.

Гнані великим вітром.

Пересаджені.

Від народження у загиблих тілах.

Але була в них якась вогка надія,

якою живиться миготливий вогник.

Вони знали, що є хоча б хвилинка,
хоча б на хвилину раніше [37].

Глибоко філософічні твори Ліни Костенко та Віслави Шимборської займають особливе місце в їх творчості. Завдяки глибині та мудрості поезій вони передають читачам своєрідне попередження про минулість життя, про розуміння проблем часу та пошуку сенсу життя. Вірші обох мисткинь викликають переживання, акцентують увагу на пріоритетності життєвих цінностей людини, вибір її шляху та погляд на цей неосяжний світ.

2.3. Пейзажна лірика

Пейзажна лірика передає всю красу природи, оприявнює одухотворення та олюднення навколишнього природного світу. Природа ніби передає настрій людини, дарує відчуття вічності навколишнього світу, приймає біль і страждання. Ліна Костенко та Віслава Шимборська мають великий арсенал віршів пейзажного характеру, які передають силу та могутність природи.

У ліриці Ліни Костенко присутні всі чотири пори року: весна, літо, осінь та зима, ніби чотири періоди життя людини на землі – юність, молодість, старість та смерть.

У поезії «Сніги метуть. У вікнах біле мрево» зображується справжня зимова погода:

Сніги метуть. У вікнах біле мрево.
Антени ловлять клаптики новин.
На білий вальс запрошую дерева,
на білий вальс вітрів і хуртовин <...>
Я вас люблю за те, що ви дерева,
Що ви прийшли до мене, що ви тут.
Зима стоїть, скляна і перкалева.

Метуть сніги. Сніги метуть, метуть... [14, с.363].

Зима є символом спокою, своєрідної мудрості. Загальна картина складається з окремих епізодів, підсилюється використанням анафори «на білий». На перший погляд збіднена колористика вигідно унаочнює зимовий малюнок. Емоційному сприйняттю сприяє використання персоніфікації, а у синтаксичному плані – повні непоширені речення, повтори.

У вірші «Блискоче ніч перлиною Растреллі» яскраво описана весна, коли оживає вся природа, коли все цвіте:

Цвіте весна садами молодими,
шумлять вітри, як гості з іменин.
В таке цвітіння, князю Володимире,
тобі не важко бути кам'яним? [14, с.296]

Весна – це символ народження чогось нового, час пробудження природи.

Швидкоплинність літа, його легкість та безтурботність літа передається у поезії «Марнували літечко, марнували»:

Марнували літечко, марнували.
А тепер осінні вже карнавали.
Душа задивиться в туман і марить обрисами літа [14, с.297].

У поезії «Осінній день, осінній день, осінній!» зустрічаємо образ осені, яка символізує щедрість, показує сум живої природи:

Останні айстри горілиць зайшлися болем.
Ген, килим, витканий із птиць, летить над полем.
Багдадський злодій літо вкрав, багдадський злодій.
І плаче кошик серед трав – нема мелодій [14, с.300].

Варто зауважити, що пейзажна лірика містить символічні образи, зокрема різноманітних птахів.

У статті «Репрезентація символіки птаха у ліриці Ліни Костенко та Віслави Шимборської» ми зазначали: «У поезіях Ліни Костенко простежуємо образи журавлів, голубів, лелек, солов'їв, орлів тощо, а також загальний образ птахів. Авторка пов'язує птахів із актом творіння, художньою творчістю. У вірші «Вночі із хаосу безсоння» слова порівнюються із птахами, які народжуються «з-понад світу». У міфології срібний колір пов'язують зі срібною ниткою, що єднає душу й тіло. За допомогою епітетів «непередбачувані» та «неприборкані» авторка описує прагнення до свободи» [27, с.364]:

Вночі із хаосу безсоння
 коли мій Всесвіт ожива –
 як срібні птиці вилітають
 ще неприборкані слова <...>
 І Хтось диктує з-понад світу
 непередбачені слова [14, с. 276].

«Птахи є символом повітряної стихії, а повітря, як ми знаємо, легке і може проникати всюди. В цій поезії птахів ототожнюють зі словами, які вільно випурхують і ніби летять у невідомість.

Важливу роль відіграє образ лелеки. Лелека для українців – святий птах. Вважають, що він приносить людям тільки добро: весну, щастя, дітей. Багато вірувань пов'язані з його «вірністю у шлюбі», за багатьма переказами на лелеку перетворився несправедливий чоловік за свої гріхи.

У вірші «Після дощу смарагдова діброва» авторка зображує лелеку, що символізує сімейне благополуччя, гармонію в людській оселі» [27, с.364].

Лежить городів гарбузова Мекка.
 У тихе небо струменить тепло.
 І над стареньким комином лелека
 після дощу просушує крило [14, с. 295].

«У «Словнику символів» під загальною редакцією О. Потапенка вказується: «Лелека – символ поваги до батьків; символ мандрівників; сімейного благополуччя, щастя; батьківщини; любові до рідної землі, України. <...> лелека був символом продовження роду. У фольклорі, літературі лелека символізує любов до рідної землі, тугу за батьківщиною» [2]. В поезії лелека після дощової погоди висушує крило, що є символом могутності, незалежності, впевненості, духовного багатства, сили волі, мудрості» [27, с.365].

У поезії Л. Костенко «Блискоче ніч перлиною Растреллі» представлена міфологема соловейка:

І солов'ї, пташині менестрелі,
всю ніч доводять яблуні до сліз [14, с. 296].

А також «Не треба класти руку на плече»:

У цих садах, в сонатах солов'їв,
Він чує тихі кроки бракон'єра.
Він пастки жде від погляду, від слів,
І цей спектакль йому вже не прем'єра [14, с. 309].

«Пісні солов'їв пов'язують з радістю, любов'ю, а також з болем. В українському фольклорі соловейко згадується в піснях про кохання. Образ солов'я – символ закоханих, а його пісня – це мелодія любові під час шлюбного періоду.

У поезії «До шибки притулився голубок» центральним образом виступає голуб» [27, с.365]:

До шибки притулився голубок.
У дощ йому незатишно надворі.
Моя фіранка, штапельний лубок,
хитає лоджій обриси суворі <...>
І це село, і дощ, і голубок,
Венеція, і повні очі смутку.

Димарик той сховався за горбок,
як підліток, що смалить самокрутку [14, с. 313].

«Голуб є символом чистоти, духовності, щирої любові, ніжності, злагоди, також символ голуба пов'язують з небом, світотворенням та духовністю. Пестлива форма «голубок» надає поезії інтимного характеру.

У поезії «Йду в Карпатах крізь летючі хмари» зустрічаємо образи орлів»:

Йду в Карпатах крізь летючі хмари,
де світанки сонце надпили,
де на скелях пишуть мемуари
блискавки, століття і орли [14, с. 288].

«Орел символізує відвагу, сміливість і гордість. А також вказує на силу і міць національних героїв, яких часто порівнювали з орлами, та на могутність українського народу, про що свідчать фольклорні твори» [27, с.365].

У польської авторки ми теж помітили наявність орнітологічних образів, згадуємо нашу статтю: «У поезіях Віслави Шимборської зустрічаємо образи чайки, яструба та голубів»:

Ти, яструбе, протягом років той самий, у клітці тій самій,
без руху, з поглядом завше наміреним в цятку ту саму, —
даруй мені, навіть якби ти був лиш опудалом птаха [38].

«Яструб є символом жорстокості, злоби, нерозсудливості, а ще свободи, польоту. Замкнений у клітці птах є символом скутої душі, яка прагне свободи польоту» [27, с.365].

Невід'ємною частиною пейзажної лірики є водна стихія, у Віслави Шимборської та Ліни Костенко вона передається через образи озер, річок, морів, океанів, снігу та криги.

У нашій статті «Міфологема вода у ліриці Віслави Шимборської та Ліни Костенко» підкреслюється: «Вода – це джерело життя, основна стихія Всесвіту. Основні її грані – життя та здоров'я, очищення та кохання.

У поезії Л. Костенко «Чайка на крижині», яка пов'язана з перебуванням авторки у Польщі, а саме у місті Щецін, з її розмірковуваннями про сенс життя людини. Зображується річка Одра, яка символізує наше життя, його швидкоплинність, а з приходом весни описується своєрідна неконтрольована «поведінка» криги та льоду» [26, с. 217]:

Крига буйно ломилась у відкриті двері протоки.

Лід кришився, б'ючись об каміння берегове...

І нарешті по Одрі — темній, широкій —

На останній крижині самотня чайка пливе [16].

«Авторка передає картину нашого життя, всі перешкоди, які трапляються на життєвому шляху людини, але незважаючи на це «останній крижині самотня чайка пливе», тобто людина йде наперекір всім труднощам.

Море в поезії – це ніби рідний край для ліричної героїні, тому що де б ти не був, та батьківська земля для кожного – найдорожча та наймиліша.

«А крижина тонка. А крижина майже прозора...» доказ того, що наш шлях – це щось крихке, тонке, таке непостійне, в будь-який момент «затріщить і відломиться... Піде вода кругами...»

В. Шимборська у своєму вірші «Коротке життя наших предків» зображує людство занурене в час, що кожна людина залишається залишається самотньою а також закликає людей» [26, с.217]:

Слід було поспішати, впоратися з життям,

поки сонце зійде,

поки випаде перший сніг [36].

Сніг – це закінчення життя, тому що «поки сонце зійде» - це початок життя, його швидкоплинність, ми не встигнемо щось зробити, прожити певний момент та «випаде перший сніг», тобто прийде кінець нашому життю.

Ще крок, ще крок
вздовж лискучої річки,
що з темряви витікає і в темряві закінчується [36].

«В цих рядках авторка описує річку, як символ буття, повз якої ходять люди, і ніби їх тяжке життя починається з темряви, і там закінчується.

У вірші «Краєвид із зернятком піску» В. Шимборська описує озеро немов живу істоту, яка живе своїм життям» [26, с.217]:

З вікна відкривається гарний вид на озеро,
але він сам себе не бачить.
Сіро і невиразно,
німотно, прісно
і безболісно йому на цьому світі.
Бездонно дну озера
і безбережно берегам.
Не мокро й не сухо його воді [39].

«Озеро показане сірим, прісним, німотним, без болю, ніби воно є на землі, але нічого не відчуває, ні на що не реагує, ніщо на нього не впливає.

Також в поезії «Прощання з краєвидом» В. Шимборська показує берез озера, який доступний для всіх, до якого можна пройти без перешкод. Воно є уособленням спокою та роздумів» [26, с.217].

Розлогим шумом свого віття
не завдають мені болю

гори вільх понад водою.
 Розумію, що берег
 нашого озера
 залишився таким же приступним,
 яким був до твоєї смерті [36].

Пейзажна лірика Ліни Костенко та Віслави Шимборської передає особливості життя природи, її можливості бути різною та мати символічні образи. Це живий, енергійний, багатовекторний світ, який в деякій мірі живе своїм життям. Мисткині у своїх поезіях по-особливому описують красу і сили навколишнього середовища, гармонію між людиною та природою.

2.4. Громадянська лірика

Громадянська лірика займає особливе місце у творчості мисткинь, саме ці поезії найяскравіше розкривають особливості репрезентації національної самототожності української та польської поетес.

Громадянська лірика розкриває весь патріотизм, національні інтереси, соціальні мотиви, допомагає осмислити та усвідомити, що ти справжній патріот, твоє ставлення до держави та її історії.

У творчості Ліни Костенко вона займає особливе та найважливіше місце, адже авторка разом зі своєю країною проживає найстрашніші історичні події в історії України. Сама мисткиня говорить: «А ви думали, що Україна так просто. Україна — це супер. Україна — це ексклюзив. По ній пройшли всі катки історії. На ній відпрацьовані всі види випробувань. Вона загартована найвищим гартом. В умовах сучасного світу їй немає ціни» [40].

У громадянській ліриці Ліни Костенко кожна поезія патріотична та високодуховна, авторка зацікавлена в минулому та майбутньому свого народу, торкається різних проблем нації.

«Усе моє, все зветься Україна» – один з патріотичних віршів мисткині, в якому показана вся любов до України:

Буває, часом сліпну від краси.
Спинюсь, не тямлю, що воно за диво,—
оці степи, це небо, ці ліси,
усе так гарно, чисто, незрадливо,
усе як є — дорога, явори,
усе моє, все зветься — Україна [15].

Авторка називає свою Батьківщину «високою і нетлінною», бо наша країна пронесла крізь свою історію страшні події та справді тяжкі часи, але не зважаючи на це, тримається міцно завдяки сильному духу нації.

Тема трагічних наслідків Другої світової війни розкривається у поезії «Пастораль ХХ століття». Назва вірша оксюморонна, бо пастораль – це твір про чудову природу і любовні пригоди пастушок з рицарями. Але час – ХХ століття – є порушенням пасторальної поетики.

Головні герої – Павло, Сашко і Степан – трагічно гинуть від знайденої гранати, яку вони розбирали:

Троє їх, пастушків. Павло, Сашко і Степан.
Розбирали гранату. І ніяка в житті Аріадна
вже не виведе з горя отих матерів.

А степам
будуть груди пекти ті залишені в полі гранати,
те покиддя війни на грузьких слідах череди [13, с. 32].

Варто зазначити, що поезія перегукується з сучасними подіями на сході України, де йде жахлива війна, а діти також наражаються на смертельну небезпеку, трагічно гинуть.

Польська поетеса Віслава Шимборська репрезентує вірш «Пісня про любов до рідного краю». Але це не піднесений гімн на честь Батьківщини, а особиста сповідь. Авторка висловлює захоплення красою рідного краю.

Поетеса уникає пафосу, говорить про любов до рідного краю просто, зізнається, що без цієї любові людина стає нищою, пустою. «Пісня про любов до рідного краю» надає значення людському життю, без нього не можна існувати:

Bez tej miłości można żyć,
mieć serce puste jak orzeszek,
malutki los napaństwkiem pić
z dala od zgryzot i pocieszeń,
na własną miarę znać nadzieję,
w mroku kryjówkę sobie wić,
o blasku próchna mówić „dnieje”,
o blasku słońca nic nie mówić [43].

Людина, яка не відчуває зв'язку зі своєю Батьківщиною, проживає безцільне життя, позбавлене смислу, не бачить краси сонця.

Поетка змальовує байдужих людей, яким не вистачило цієї любові:

Jakiej miłości brakło im,
że są jak okno wypalone,
rozbite szkło, rozwiany dym,
jak drzewo z nagła powalone [43].

Далі з'являється поняття «zerwana pić» – це символ втрати, знищення та смерті, адже як розірвана нитка або розбите скло втрачають

свої властивості та цінність, так чинить і людина, яка відмовляється від своєї Батьківщини, від свого коріння.

Ліричний герой обіцяє, що ніколи не зречеться своєї національної ідентичності:

nie będę powalonym drzewem.
Codziennie mocniej w siebie wrastam
radością, smutkiem, dumą, gniewem [43].

Наступні рядки більше стосуються минулого і майбутнього країни. Адже Батьківщина – це історія, традиції, а також майбутні покоління. Та варто знати історію рідного краю:

może nieznanych pieśni garstka
w skrzyni żelazem nabijanej,
a może dzban, a może łuk
jeszcze się w łonie ziemi grzeje,
może pradawny domu próg
ten, którym wkroczyliśmy w dzieje? [43]

За словами Віслави Шимборської, нація – це спільнота, яка пов'язана міцними зв'язками традицій і культур, творінням, що формується віками, адже без національної приналежності людина вирвана з корінням, тобто позбавлена ідентичності – як «puste gniazdo».

Поезія «Parada wojskowa» Віслави Шимборської передає всі події військового параду, гордості від демонстрації сили – демонстрація ракет, побудованих людиною для власного знищення. Час створення поезії – 1976 рік – дає можливість пов'язати це «видовище» з видатним «досягненням» Радянської Армії. В. Шимборська не переоцінює політику, адже це переобтяження сучасного світу та його масовою культурою – дешевим видовищем для бідних. Процес мілітаризації постійно посилюється, кількість зброї масового знищення загрожує крахом планети та винищенням людства.

Авторка закликає людей, відповідальних за перегони озброєнь, припинити цей процес і звернути увагу на жителів планети, для яких все це матиме тяжкі наслідки. Цей вірш – ніби своєрідна гра зі словами, адже люди грають так само зі зброєю.

Незважаючи на свою простоту, поезія викликає напругу та силу вираження. Вірш можна трактувати як загальний заклик до миру, необхідність збереження довкілля та поваги до людей.

«*Terrorysta, on patrzy*» – вірш Віслави Шимборської, в якому йдеться про найнебезпечніше явище сучасного світу – тероризм. Поезія сповнена напруги, яка показує безжалісність терористів. Авторка показує ситуацію замаху на вбивство, але відсутність конкретних обставин та реальностей робить це узагальненим випадком.

Ліричний герой ніби знаходиться поза реальністю, нам не відома історія цієї людини, її мета, але ми спостерігаємо за ним лише в певній, конкретній ситуації, адже після розміщення бомби терорист байдуже спостерігає за смертю невинних людей.

Ми знаємо, що катастрофа неминуча та станеться через декілька хвилин, але люди навіть уявлення не мають про це:

Kobieta w żółtej kurtce, ona wchodzi.

Mężczyzna w ciemnych okularach, on wychodzi.

Chłopaki w dżinsach, oni rozmawiają [45].

Фігура терориста чітко зображена: нещадний, жорстокий та байдужий: «*Ta odległość go chroni od wszelkiego złego*» [45], він – не борець, не воює, а обманює, трактуючи вбивство, як розвагу: «*no i widok jak w kinie*» [45], адже для нього життя не має значення.

Авторка у вірші веде облік часу, все швидше і швидше, напруга зростає: «*Czas, jak on się wlecze*» [45], у цій ситуації можна зупинити час і запобігти трагедії, але терорист навпаки поспішає.

Поезія відображає всю сутність тероризму як сучасного методу боротьби, поетеса дає йому негативну оцінку, описуючи терориста як людину без почуттів, адже тероризм – це злочин, вчинений проти випадкових людей, які ні в чому не винні. Цей вірш – коротка розповідь про зовнішність та поведінку випадкових людей, опис простий, без художніх засобів.

Важливою темою є служіння митця суспільству. У нашій статті «Роль митця в художній опції Ліни Костенко та Віслави Шимборської» ми звертаємо увагу: «Митець для поета – це людина, яка наближається до рівня боголюдини, оскільки він пізнає істини буття і оперує ними у своїй творчості.

Українська поетеса «<...>розкриває кілька вічних тем через природу справжнього мистецтва. Поет має володіти багатьма якостями – правдивістю, безкомпромісністю, а також любити свій народ»[28, с. 89].

Поезія «Умирають майстри, залишаючи спогад як рану» яскраво це переає:

Умирають майстри, залишаючи спогад, як рану.
 В барельєфах печалі уже їм спинилася мить.
 А підмайстри іще не зробились майстрами.
 А робота не жде. Її треба робить
 І приходять якісь безпардонні прогнози.
 Потираючи руки, беруться за все <...>
 При майстрах якось легше. Вони - як Атланти.
 Держать небо на плечах. Тому і є висота [13, с. 107].

«Авторка показує, що майстри, тобто поети, залишили вагомий відбиток для майбутніх поколінь та відійшли у вічність, а молоді, підмайстри, ще не досвідчені, беруться за будь-яку роботу, щоб стати кращими» [26, с. 90]. Вірш «Страшні слова, коли вони мовча» розкриває всю сутність поетичного мистецтва:

Страшні слова, коли вони мовчать,
 коли вони зненацька причаїлись,
 коли не знаєш, з чого їх почать,
 бо всі слова були уже чиїмись [13, с.138].

«Авторка показує, що дуже важливими є слова, які ми не сказали, ті, про які замовчуємо. Але навіть, якщо інші люди вже їх використовували, то для когось це буде щось нове, таке незнане, та водночас таке значуще» [28, с. 90].

Через поетичні рядки:
 Поезія — це завжди неповторність,
 якийсь безсмертний дотик до душі [13, с. 138].

«Поетеса передає всі свої почуття та переживання, заглиблення в найпотаємніші куточки людської душі» [28, с. 90].

Звертаючись до нашої статті: «Віслава Шимборська у поезії «Постаті» зображає людину, єдину у свого народу, яка вміє писати та який будує плани на майбутнє» [28, с. 90]:

Був єдиним поетом свого малого народу.
 А до нього ніхто не умів отак знаками мітить папір<...>
 Він розмірковував, що на свою мову перетлумаче:
 Гомера? Біблію? Маркіза де Сада? Рільке?
 Чи лиш складе народові гімн,
 Вигадає корогву з візерунком ведмедя[22].

«У вірші «Декотрі люблять поезію» авторка зазначає, що менша частина людей по-справжньому захоплюється поезією та поетами» [28, с. 90]:

Декотрі –
 тобто не всі.
 Навіть не більшість з них, а меншість<...>

Поезію –
тільки що це таке поезія.
Вже не одну непевну відповідь
хапало це запитання.
А я все не знаю і не знаю, і тримаюся незнання
як спасенного поруччя[39].

Громадянська лірика Ліни Костенко та Віслави Шимборської, враховуючи їх національну приналежність до різних країн – України та Польщі – варто зауважити, що їх поезії пов'язані з історичними подіями, болем нації, тут порушені актуальні проблеми відродження народу та водночас наповнені глибоким патріотизмом.

ВИСНОВКИ

Ліна Костенко та Віслава Шимборська – представниці двох близьких за духом та історично пов'язаних європейських країн. Їхня творчість має вагоме значення як для національних літератур зокрема, так і для європейської культури загалом. Кожна з них – унікальна, творча особистість, яка зробила вагомий внесок у літературу своєї країни. Лірика цих поетес наповнена глибокими роздумами та осмисленням життєво-важливих тем: людське буття, місце людини в суспільстві, національна самоідентифікація, патріотизм, інтимні почуття людей.

Ліна Костенко – українська мисткиня, яскрава представниця шістдесятництва. Адже саме шістдесятники започаткували новітні стилі в українській літературі, писали нове, але завжди закорінене в фольклор.

Віслава Шимборська – польська майстриня слова, нобелівська лауреатка. У своїх поезіях авторка намагається знайти відповіді, спонукає читачів до роздумів про сенс життя.

Інтимна лірика мисткинь особлива, ніжна, передає всі щирі переживання. Авторки по-особливому втілюють у поетичному слові почуття любові. У віршах Ліни Костенко та Віслави Шимборської образ любові амбівалентний. Найяскравіше тема любові передається у віршах «Моя любове, я перед тобою», «Спини мене» Ліни Костенко та «Щасливе кохання», «Miłość od pierwszego wejrzenia (Кохання з першого погляду)» Віслави Шимборської.

Глибокі роздуми над сенсом життя, його швидкоплинністю, призначенням людини на землі, минуцність нашого життя, відповіді на актуальні та складні питання сьогодення описують, передають і осмислюють поетеси у віршах філософського спрямування. У поезіях «Час пролітає з реактивним свистом», «Не час минає, а минаєм ми»

української мисткині та «Краєвид із зернятком піску», «Коротке життя наших пращурів» польської авторки осмислюється важливість миті людського життя.

Пейзажна лірика описує красу та гармонію природи і людини. Поезії української авторки «Блискоче ніч перлиною Растреллі» та польської «Прощання з краєвидом» яскраво передають всю красу природи та її величність. У віршах ««Після дощу смарагдова діброва» Ліни Костенко та «Під однією зірочкою» Віслави Шимборської символічні образи птахів відіграють важливу роль.

Вірність Батьківщині, біль за її історію, щирі переживання, а також захоплення красою природи своєї країни передається у віршах «Усе моє, все зветься Україна» та «Пісня про любов до рідного краю», які належать до громадянської лірики.

Ідіостиль письменниць самотній, але й дещо схожий. Обидві авторки вдаються до частих повторів у своїх поетичних текстах. Стилистичні фігура анафора, епанафора надають виняткової експресії сказаному, впливають на унікальний ритм віршів. Двоєкратні, троекратні повтори підкреслюють емоційність сприйняття, підсилюють ритмічність. Якщо Л. Костенко часто вживає алітерацію та асонанс, що увиразнюють поетичну мову, надають їй мелодійності, то В. Шимборська є прихильницею еліпсиса, парадокса. Саме це і вирізняє авторську самотність кожної з мисткинь.

Лірика Ліни Костенко та Віслави Шимборської відзначається авторською самотністю та індивідуальністю. Авторок-інтелектуалок об'єднує спільний історичний контекст, культурний простір, глибокі філософські рефлексії.

Однак найважливішого висновку та мети нашого дослідження ми досягли, коли виділили індивідуально-авторські особливості поетичного світу Л. Костенко і В. Шимборської. Власна художня манера обох

мисткинь закорінена у національний ґрунт. Власне, саме це і видається нам найголовнішою умовою та ознакою національної самототожності письменниць. Для Ліни Костенко – український контекст виявляється відправною точкою для входження в європейський культурний простір, а для Віслави Шимборської – польська культура і література стали джерелом її самовизначення як національної поетеси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Брюховецький В. С. Ліна Костенко: Нарис творчості. Київ: Дніпро, 1990. 262 с.
2. Войтович В. М. Українська міфологія. Київ: Либідь, 2002. 664 с.
3. Гордасевич Г. Л. Під галактик очима карими. Ліна Костенко. *Силуети поетес: Літ. портрети*. Київ: Рад. письм., 1989. С. 108-143.
4. Дзюба І. М. «Гармонія крізь тугу дисонансів...». Київ: Либідь, 2016. 578 с.
5. Дзюба І. М. Є поети для епох. Київ: Либідь, 2011. 280 с.
6. Дзюба І. М. Спогади і роздуми на фінішній прямій. Київ: Криниця, 2008. 928 с.
7. Дроздовський Д. І. Коли доторкаєшся до вічності. Поезія Ліни Костенко в часах перехідних і вічних: матер. круглого столу, 18 березня 2005 р. Київ: Києво-Могилянська академія, 2005. 175 с.
8. Дроздовський Д. І. Хвилі часу. Ліна Костенко. Річка Геракліта. Київ: Либідь, 2011. С. 280-322.
9. Ільницький М. М. Нарис творчості. Київ: Рад. письм., 1986. 221 с.
10. Ковалевський О. В. Ліна Костенко. Нарис творчо-світоглядної біографії. Вид. 2-ге переробл. І доп. Харків: Прапор, 2004. 192 с.
11. Ковалевський О. В. Ліна Костенко в світоглядному контексті шістдесятництва. *Поет і влада*. Київ. 2003. № 11-12. С.168-176.
12. Козуля О. Я. Символ нескореної України. *Жінки в історії України*. Київ. 1993. С. 187.
13. Костенко Л. В. Вибране. Київ: Дніпро, 1989. 559 с.
14. Костенко Л. В. Триста поезій. Вибрані вірші. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2012. 416 с.

15. Костенко Л. В. «Усе моє, все зветься Україна» // Україна для українців: вебсайт. URL: <https://ua.ua/top/9949/>
16. Костенко Л. В. «Чайка на крижині» // УкрЛіб: вебсайт. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=5750>
17. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. Т. 1. / уклад. Ю. Ковалів. Київ: Академія, 2007. 608 с.
18. Літературознавча енциклопедія: у 2 т. Т. 2. / уклад. Ю. Ковалів. Київ: Академія, 2007. 624 с.
19. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Г. Гром'яка, Ю. І. Ковалів, В. І. Теремка. Київ: Академія. 2007. 752 с.
20. Моренець В. П. Поезія трьох десятиліть. Діалектика художнього пошуку (літературний процес 60-80-х років) Київ: Наукова думка, 1989. С. 21-80.
21. Пахльовська О. Є.-Я. Українські шістдесятники : філософія бунту. Сучасність. 2000. № 4. С. 65-84.
22. Перекину кладку. Часопис Січеслав. Спецвипуск «Польща – Україна» - «Краків – Січеслав». Січеслав. 2007. №3. // Січеслав: вебсайт. URL: <http://www.sicheslav.porogy.org/2007/13/translation/>
23. Радишевський Р. П. Інтелектуальні акценти поезії Віслави Шимборської. *Київські полоністичні студії. ТОМ XXII*: зб. наук. праць. Київ. 2013. С. 216-220.
24. Савицький Ю. Померла Віслава Шимборська – «перша дама» польської поезії (стаття) // Радіо Свобода: вебсайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24471817.html>
25. Самойленко А. Інтимна Лірика Віслави Шимборської та Ліни Костенко. *Scientific Research Priorities – 2019: theoretical and practical value*: vol. 4. Nowy Sącz: Wyższa Szkoła Biznesu – National-Louis University. Nowy Sącz, 2019. С. 84-86.

26. Самойленко А. Міфологема води у ліриці Віслави Шимборської та Ліни Костенко. *Неоміфологізм в українській та зарубіжній літературах*: зб. матеріалів Всеукр. Студ. наук.-практ. Інтернет-конференції, м. Херсон, 29-31 жовтня 2019 року. Херсон: ХДУ, 2019. С. 216-220.
27. Самойленко А. Репрезентація символіки птаха у ліриці Ліни Костенко та Віслави Шимборської. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*: матеріали Міжнар. Наук.-практ. Інтернет-конференції, м. Переяслав, 31 жовтня 2019 р. Переяслав: Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди, 2019. Вип. 52. С. 364-366.
28. Самойленко А. Роль митця в художній опції Л. Костенко та В. Шимборської. *Українська література в просторі культури і цивілізації*: збірник наукових праць студентів, аспірантів і молодих вчених, м. Запоріжжя, 22-24 лютого 2020 р. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2020. С. 89-90.
29. Сачок О. Українська Віслава Шимборська: ретроспектива та перспективи рецепції творчості. *Проблеми слов'янознавства*. 2008. Вип. 57. С. 145-152.
30. Сидяченко Н. Г. «Світ, долю якому я вершу сама (В. Шимборська)». *Слово і час*. 1997. №2. С.44.
31. Слабошписький М. Ф. Віслава Шимборська написала мало – Слабошписький (стаття Анни Балакир) // Gazeta.ua: вебсайт. URL: https://gazeta.ua/articles/culture/_vislava-simborska-napisala-malo-slaboshpickij/421129
32. Слабошписький М. Ф. Ліна Костенкою Історія української літератури ХХ століття. У 2 кн. Кн. 2. Друга половина ХХ століття: підручник. За ред. В. Г. Дончика. Київ: Либідь. 1995. 509 с.

33. Сливинський О. Т. Найновіша польська література в українських перекладах: тенденція та перспективи. *Бруно Шульц і культура Пограниччя*: матеріали двох перших едіцій Міжнар. Фестивалю Бруно Шульца в Дрогобичі / наук. ред. В. Меньок. Дрогобич, 2007. С. 230-239.
34. Федорак Н. Л. Слава Віслави. По той бік однієї зірки. Література плюс. 1998. №3. С. 3.
35. Чередник Л. А. Світ жіночої душі у поезії Віслави Шимборської та Ліни Костенко. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». 2015. Випуск 54. С. 227-230.
36. Шимборська В. Поезії // Metaphora: вебсайт. URL: <http://www.metaphora.in.ua/?p=11345>
37. Шимборська В. Поезії // Viza.vn.ua: вебсайт. URL: <http://viza.vn.ua/szymborska-wislawa.html>
38. Шимборська В. Під однією зірочкою // УкрЛіб: вебсайт. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=4397>
39. Шимборська В. Поезії // Кальміус: вебсайт. URL: <http://kalmius.narod.ru/nomer4/pereclad/himb.htm>
40. 7 цитат Ліни Костенко про Україну //Cosmopolitan: вебсайт. URL: <https://www.cosmo.com.ua/den-nezalezhnost-7-citat-lni-kostenko-pro-ukranu/>
41. Gazeta Wyborcza.pl. Wisława Szymborska nie żyje. Kult 1 lutego 2020 // Wyborcza.pl: вебсайт. URL: https://wyborcza.pl/1,75410,11073657,Wislawa_Szymborska_nie_zyje.html
42. Gazeta Wyborcza.pl. Wisława Szymborska: życie właściwie szczęśliwe. Kult 1 lutego 2012 // Wyborcza.pl: вебсайт. URL: https://wyborcza.pl/1,75410,11073998,Wislawa_Szymborska_zycie_wlasciwie_szczesliwe.html?disableRedirects=true

43. Wisława Szymborska. «Gawęda o miłości ziemi ojczystej» // Wywrota.pl : вебсайт. URL: <https://literatura.wywrota.pl/wiersz-klasyka/40463-wislawa-szymborska-gaweda-o-milosci-ziemi-ojczystej.html>
44. Wisława Szymborska. «Miłość od pierwszego wejrzenia» // Wywrota.pl: вебсайт. URL: <https://literatura.wywrota.pl/wiersz-klasyka/6507-wislawa-szymborska-milosc-od-pierwszego-wejrzenia.html>
45. Wisława Szymborska. «Terrotysta, on patrzy» // Poezja.org: вебсайт. URL: https://poezja.org/wz/Szymborska_Wis%C5%82awa/121/Terrorysta_on_patrzy
46. Wisława Szymborska. «W rzece Heraklita» // Poezja.org: вебсайт. URL: https://poezja.org/wz/Szymborska_Wis%C5%82awa/60/W_rzece_Heraklita
47. Wojcik T. Pisarze polscy XX wieku: Sylwetki. Warszawa, 1995. S.138.

ДОДАТОК А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, _____,
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

- дотримуватися:
 - вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
 - принципів та правил академічної доброчесності;
 - нульової толерантності до академічного плагіату;
 - моральних норм та правил етичної поведінки;
 - толерантного ставлення до інших;
 - дотримуватися високого рівня культури спілкування;
- надавати згоду на:
 - безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
 - оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
 - використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;
- самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;
 - надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;
 - не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;
 - своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;
 - не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;
 - підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;
 - поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;
 - не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;
 - відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;
 - запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;
 - не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;
 - не підроблювати документи;
 - не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;
 - не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;
 - не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;
 - не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
 - не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
 - не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
 - не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

(дата)

(підпис)

(ім'я, прізвище)